

- Yıldırım Torun, *Hukuk Felsefesi*, Ankara: Orion Kitabevi, 2012, 374 s.
Değerlendiren: Şahin Hancanov*

Hukuk felsefesi, bir felsefi alt disiplin olarak hukukun ne olduğu ve nasıl olması gerektiği üzerinde duran, bu bağlamda hukukun kaynağını ve amacını araştıran bir bilim dalı olarak tanımlanmaktadır. Hukuk felsefesi tarihine bakıldığında hukukun ne olduğu ile ilgili olarak klasik ve modern birçok akımın ve disiplinin, farklı değerlendirmeler ve yaklaşımlar ortaya koyduklarını görebiliriz. Yıldırım Torun'un kaleme almış olduğu "*Hukuk Felsefesi*" isimli kitap, son dönemde hukuk felsefesinin temel problemlerini ele alan ve bu bağlamda hukuk felsefesi alanıyla ilgilenen disiplinlerin yaklaşımlarını, betimleyici bir tarzda ortaya koyan çalışmalardan birisidir. Yalova Üniversitesi Hukuk Fakültesi öğretim üyesi olan Yıldırım Torun, hukuk felsefesiyle ilgilenen okuyuculara ve genel olarak da hukuk ve felsefe literatürüne katkıda bulunma temennisiyle kaleme aldığı "*Hukuk Felsefesi*" isimli kitabını on altı bölüm olarak düzenlemiştir.

"Felsefe" başlığını taşıyan birinci bölümde yazar; "felsefe", "teorik felsefe" ve "pratik felsefe" alt başlıkları altında, bu kavramları etimolojik olarak tahlil etmekte ve filozofların bu kavramlara ilişkin farklı tanımlarını ortaya koymaktadır. Felsefenin hayata dair her alanı kuşattığını ifade eden yazar, teorik ve pratik felsefe başlığı altında birçok alt disiplinin mevcut olduğunu ifade etmektedir. Bunlar ontoloji, bilgi felsefesi, siyaset felsefesi ve hukuk felsefesi disiplinleridir.

"Hukuk Felsefesi" başlıklı ikinci bölümde Torun, hukuk felsefesinin tanımını yapmakta ve bu çerçevede daha önce yapılmış farklı tanım ve görüşlere değinmektedir. Bölümün ilerleyen sayfalarında hukuk ile ilgili diğer disiplinler ele alınmakta ve hukuk felsefesinin tarihî gelişim evreleri incelenmektedir. Hukuk kavramı tanımının yapıldığı ve hukukun farklı kullanım alanlarının zikredildiği üçüncü bölümde, farklı ekoller ve filozoflarca ifade edilen hukuk tarifleri ele alınmakta ve tüm bunlardan hareketle, hukukun genel bir tanımı yapılmaktadır. Yazar, bu bölümde ayrıca hukuk ile ahlak kuralları, din kuralları ve gelenek ilişkisine değinmektedir.

"Hukuk Felsefesinin Temel Problemi Olarak Adalet" başlığını taşıyan dördüncü bölümde yazar, "Adalet nedir?" sorusunu sormakta ve bu kavram çerçevesinde Antik Yunan, Orta Çağ ve modern dönemde ifade edilmiş görüşlere ve adalet çeşitlerine değinmektedir. Hukuk felsefesi, etik, siyaset felsefesi ve özgürlük sorununun tartışıldığı beşinci bölümde Torun, ağırlıklı olarak özgürlük problemi ve farklı etik teorileri üzerinde durmaktadır. En yüksek iyi problemi ve doğru eylem problemi bağlamında etik teorilerini ele alan yazar, bu alanda hem klasik hem de modern dönem filozoflarınca ifade edilen görüşleri zikretmektedir. "Hukuk Felsefesi ve Etik'in Ortak Paydası Olarak İrade Özgürlüğü Problemi" ismini taşıyan alt başlıkta yazar, düşünce tarihinde irade özgürlüğü ile ilgili tartışmalara yer vermektedir. Bu bağlamda, Aristoteles'ten başlayarak

* Yüksek Lisans Öğrencisi, İstanbul Üniversitesi, İslam Hukuku Anabilim Dalı.

Orta Çağ'da Hristiyan ve İslam kelim okullarının ve modern dönem filozoflarının ifade özgürlüğü çerçevesinde dile getirmiş oldukları görüşler ele alınmaktadır. Bölümün ilerleyen sayfalarında yazar, hukuk ve siyaset felsefesi açısından özgürlük problemini ele almakta ve günümüz hukuk ve siyaset felsefesinin önemli simalarından biri olan Ronald Dworkin'in ifade özgürlüğü ile ilgili görüşlerine değinmektedir.

Hak kavramına ilişkin teorilerin ele alındığı "Hukuk Felsefesi'nin Temel Problemi Olarak Hak Kavramı" başlıklı altıncı bölümünü, yazar, "hak kavramını kabul edenler" ve "hak kavramını reddedenler" şeklinde iki alt bölümde incelemektedir. Torun, "İnsan Hakları" alt başlığı altında genel hatlarıyla insan hakları kavramını ele almakta ve insan hakları düşüncesinin tarihî gelişimini ortaya koymaktadır. Ayrıca yazar, günümüzde insan haklarını karakterize eden ilkelere ve özelliklere değinmekte ve bölümün sonunda, sivil itaatsizlik olgusunu ele alarak Dworkin'in bu konudaki görüşlerine yer vermektedir.

Birey ve toplum arasındaki hukuksal ilişkiler başlığı altında devlet, hukuk devleti ve demokrasi kavramının tartışıldığı yedinci bölümde Torun, ilk başta devlet kavramı üzerinde durmaktadır. Bu bağlamda yazar, devletin kaynağı ve meşruiyetine dair bazı sorular sormakta ve bu sorularla ilgili farklı yaklaşımları irdelemektedir. Bölümün "Demokrasi" isimli son alt başlığında yazar, demokrasi kavramını etimolojik açıdan incelemekte ve demokrasinin tarih içerisinde aldığı farklı şekilleri ortaya koymaktadır.

Kitabın sekizinci bölümünden itibaren her bölümde bir hukuk okulu ele alınmış ve son bölümde, çağdaş dönem başlığı altında Ronald Dworkin'in görüşlerine yer verilmiştir. Söz konusu hukuk okulları, daha çok şahıslar (filozoflar) üzerinden ele alınmıştır. Sekizinci bölümde doğal hukuk okulu ele alınmış ve tarihî gelişimi içerisinde bu ekole mensup filozofların görüşlerine değinilmiştir. Dokuzuncu bölümde hukuki pozitivizm okulu ve bu bağlamda John Austin, Leon Duguit, Hans Kelsen ve H. L. A.Hart'ın teorilerine yer verilmiş; "Tarihçi Hukuk Okulu" başlığını taşıyan onuncu bölümde, Savigny ve Puchta'nın görüşleri tartışılmış; İdealizm akımının hukuka ilişkin düşüncelerinin işlendiği on birinci bölümde Hegel'in yaklaşımına değinilmiştir. On ikinci bölümde, Faydacı Hukuk Okulu, on üçüncü bölümde Hukuki Realizm, on dördüncü bölümde Marksist Hukuk, on beşinci bölümde ise Anarşist Hukuk Okulu düşünürlerine yer verilmiştir.

Kitabın son bölümü olan on altıncı bölümde, yazar, çağdaş dönem başlığı altında Ronald Dworkin'in görüşlerini ele almıştır. Yazara göre, hukuk felsefesi alanında hukuka ilişkin getirdiği yeni ve özgün yorumuyla Dworkin'in kuramı, doğal hukuk ve hukuki pozitivizm ekollerinin yanında, üçüncü bir hukuk ekolü olarak kabul edilmeye başlamıştır. Torun'a göre Dworkin'i özel kılan, teorisinin tutarlılığı, hukuki önermeleri yorumlayıcı nitelikte kabul etmesi, hukuk ve etik birlikteliğine dayalı konstrüktif bir hukuk anlayışı ortaya koyması, adalet kavramına farklı yaklaşımı, ilkelerin bağlayıcılığını kabul etmesi ve doğal hukuk ve hukuki pozitivizm akımına yönelttiği kapsamlı eleştirileridir.

Sonuç olarak Yıldırım Torun'un kaleme almış olduğu "*Hukuk Felsefesi*" isimli kitabı, bu alan ile ilgilenenler için bir giriş kitabı mahiyetinde kabul edilebilir. Kitabın muhtevası itibarıyla tüm alanla ilgili bir bakış açısı verebilmesi, son derece başarılı olduğunu söylememizi mümkün kılmaktadır.